

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2000.gada 30.augustā

Lietā nr.2000 - 03 - 01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs A.Endziņš, tiesneši R.Apsītis, I.Čepāne, J.Jelāgins, A.Lepse, I.Skultāne un A.Ušacka, ar tiesas sēdes sekretāri E.Rozenbergu,

pieņemot pieteikumu iesniedzēja – 23 Septītās Saeimas deputātu: A.Bartaševiča, J.Jurkāna, A.Klementjeva, P.Maksimova, J.Sokolovska, M.Mitrofanova, M.Bekasova, B.Rastopirčina, A.Golubova, O.Deņisova, M.Lujāna, O.Tolmačova, J.Plinera, I.Solovjova, J.Urbanoviča, B.Cileviča, J.Ādamsona, O.Zvejsalnieka, P.Salkazanova, L.Bojāra, J.Čevera, G.Bojāra, I.Burvja – pilnvarotajam pārstāvim deputātam A.Bartaševičam un zvērinātam advokātam A.Ogurcovam

un institūcijas, kas izdevusi aktu, kurš tiek apstrīdēts, – Saeimas – pilnvarotajam pārstāvim Juridiskā biroja vadītājam G.Kusiņam,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85.pantu, Satversmes tiesas likuma 16.panta 1. un 9.punktu un 17.panta pirmo un septīto daļu,

Rīgā 2000.gada 15.augustā atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 5. un 6.punkta un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9.panta 5. un 6.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101.pantam, Eiropas

Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantam un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25.pantam”.

Satversmes tiesa

konstatēja:

1. 1990.gada 4.maijā Latvijas PSR Augstākā padome pieņēma deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, kurā pasludināja par spēkā neesošu kopš pieņemšanas brīža Latvijas Saeimas 1940.gada 21.jūlijā pieņemto deklarāciju „Par Latvijas iestāšanos Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā” un atjaunoja Satversmes sapulces 1922.gada 15.februārī pieņemtās Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) darbību visā Latvijas teritorijā, vienlaikus apturot to, izņemot pantus, kuri nosaka Latvijas valsts konstitucionāli tiesisko pamatu un kuri saskaņā ar Satversmes 77.pantu ir grozāmi tikai ar tautas nobalsošanu. Tādējādi no 1990.gada 4.maija līdz 1993.gada 6.jūlijam – dienai, kad Satversmes darbība tika atjaunota pilnā apjomā, – *de facto* spēkā bija Satversmes 1., 2., 3. un 6.pants. Šajā periodā Latvijas PSR likumdošanas akti varēja darboties vienīgi tiktāl, ciktāl tie nebija pretrunā ar Satversmes 1., 2., 3. un 6.pantu.

1991.gada 21.augustā Latvijas Republikas Augstākā padome (turpmāk – Augstākā padome) pieņēma konstitucionālo likumu „Par Latvijas Republikas valstisko statusu”, nosakot, ka Latvija ir neatkarīga, demokrātiska republika, kurā Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai un kuras valstisko statusu nosaka Latvijas Republikas 1922.gada 15.februāra Satversme.

1991.gada 23.augustā Augstākā padome pieņēma lēmumu „Par Latvijas Komunistiskās partijas antikonstitucionālo darbību”, kurā atzina Latvijas Komunistiskās partijas darbību par antikonstitucionālu, konstatējot gan to, ka „Latvijas Komunistiskā partija ir atbildīga par tās vadībā realizēto genocīdu pret Latvijas tautu”, gan to, ka, „sadarbojoties ar dažādiem militāriem grupējumiem, tā aizvien noteiktāk uzstājas kā alternatīva varas institūcija un jau vairāk nekā pusgadu par tās darbības dominanti ir kļuvis terors,

provokācijas un diversijas, kas prasījušas daudzu cilvēku upurus un iznīcinājušas lielas materiālas vērtības”, kā arī to, „ka Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja ir kļuvusi par antidemokrātisko spēku konsolidējošo, koordinējošo un vadošo centru, kura mērķis ir destabilizēt situāciju, izjaukt neatkarības un demokrātijas procesu, gāzt Latvijā likumīgo varu un atjaunot totalitārismu”.

1991.gada 24.augustā Augstākā padome pieņēma lēmumu „Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības apturēšanu”, ar kuru apturēja Latvijas Komunistiskās partijas, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes, Darba kolektīvu apvienotās padomes, Kara un darba veterānu organizācijas un Latvijas ĻKJS darbību un uzdeva Latvijas Republikas tieslietu ministram pārbaudīt minēto sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju pretlikumisko rīcību un iesniegt Augstākajai padomei priekšlikumus par šo organizāciju turpmākās darbības iespējamību.

1991.gada 10.septembrī Augstākā padome pieņēma lēmumu „Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības izbeigšanu”, kurā konstatēja, ka „Latvijas Komunistiskā partija, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte, Darba kolektīvu apvienotā padome, Kara un darba veterānu republikāniskā padome jau 1990.gada maijā izveidoja PSRS un Latvijas PSR Konstitūcijas un pilsoņu tiesību aizstāvēšanas komiteju, kura 1990.gada 25.novembrī tika pārdēvēta par Vislatvijas sabiedrības glābšanas komiteju. Šī komiteja pretēji Latvijas PSR Konstitūcijas 2.pantam, kas nosaka, ka visa vara republikā pieder tautai un neviens paralēli padomēm vai tās apejot nav tiesīgs realizēt valsts varas pilnvaras, jau novembrī uzņēmās valsts varas funkcijas, paziņojot, ka tā nosūtīs delegāciju Savienības līguma parakstīšanai. 1991.gada 15.janvārī Vislatvijas sabiedrības glābšanas komiteja paziņoja par visas varas pāriešanu tās rokās un Augstākās padomes un valdības atstādināšanu. 1991.gada augustā Latvijas Komunistiskās partijas CK, Latvijas ĻKJS CK, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte, Darba kolektīvu apvienotā padome, Kara un darba veterānu republikāniskā padome atbalstīja

valsts apvērsumu. Turklāt Latvijas Komunistiskās partijas CK birojs kopā ar LKP Rīgas pilsētas komitejas biroju pieņēma lēmumu, ar kuru ne vien apliecināja atbalstu PSRS Ārkārtējā stāvokļa valsts komitejai, bet arī izveidoja operatīvo grupu, lai sniegtu palīdzību šai komitejai.” Atbilstoši konstatētajam Augstākā padome nolēma „izbeigt Latvijas Komunistiskās partijas, Latvijas Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienības, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes, Darba kolektīvu apvienotās padomes, Kara un darba veterānu organizācijas, kā arī šo organizāciju koalīcijas – Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejas – darbību kā antikonstitucionālu un pārņemt šo organizāciju mantu valsts īpašumā bez atlīdzības”, kā arī „izskaidrot Latvijas Komunistiskās partijas, Latvijas ĻKJS, Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes, Darba kolektīvu apvienotās padomes, Kara un darba veterānu organizācijas bijušajiem biedriem, ka viņiem ir tiesības apvienoties partijās un citās sabiedriskās organizācijās, kuru mērķi un praktiskā darbība nav vērsti uz pastāvošās valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu vai gāšanu vai citādi nav pretrunā ar Pamatlikumu un Latvijas Republikas likumiem”.

1991.gada 24.augustā Augstākā padome pieņēma lēmumu „Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijā Republikā”, ar kuru atzina PSRS valsts drošības iestāžu un to struktūrvienību, arī Latvijas PSR Valsts drošības komitejas, darbību Latvijas Republikas teritorijā par noziedzīgu un tādu, kas vērsta pret Latvijas tautas interesēm, un likvidēja Latvijas PSR Valsts drošības komiteju.

1992.gada 30.jūnijā Augstākā padome grozīja 1990.gada 28.maija likumu „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu” un paredzēja iespēju Augstākajai padomei lemt par deputāta mandāta anulēšanu, ja deputāts darbojies pretēji Satversmei un citiem likumiem, Augstākās padomes lēmumiem, kuri nodrošina Latvijas kā neatkarīgas demokrātiskas valsts pastāvēšanu, un ja tas konstatēts ar Augstākās padomes komisijas slēdzieni un apstiprināts Augstākās padomes plenārsēdē. Ar Augstākās padomes 1992.gada 30.jūnija lēmuma „Par Latvijas Republikas likuma „Par grozījumiem Latvijas

Republikas likumā „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu” spēkā stāšanās laiku un kārtību” 3.punktu tika noteikts, ka minētie grozījumi piemērojami „par darbībām, kas veiktas pēc Latvijas Republikas Satversmes darbības atjaunošanas 1990.gada 4.maijā, citu likumu vai Augstākās Padomes lēmumu stāšanās spēkā”.

Ar Augstākās padomes 1992.gada 9.jūlija lēmumu, pamatojoties uz 1991.gada 22.augustā izveidotās parlamentārās izmeklēšanas komisijas slēdzienu un vadoties no likuma „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu”, 15 Latvijas Republikas tautas deputātiem par darbību pret Latviju kā neatkarīgu demokrātisku valsti tika anulēts deputāta mandāts.

1994.gada 19.maijā Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) pieņēma likumu „Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu”, kurš stājās spēkā 1994.gada 3.jūnijā un kurā tika noteikts arī sadarbības fakta konstatēšanas noilguma termiņš – 10 gadi no šā likuma spēkā stāšanās dienas.

2. 1990. gada 4.maijā Augstākā padome pieņēma deklarāciju „Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, ar kuru pievienojās virknei starptautisku dokumentu, arī Starptautiskajam paktam par pilsoņu un politiskajām tiesībām (turpmāk – Pakts). Latvijā Pakts ir spēkā no 1992.gada 14.jūlija. Pakta 25.pantā noteikts, ka:

“Katram pilsonim bez jebkādas 2.pantā minētās diskriminācijas un bez nepamatotiem ierobežojumiem jābūt tiesībām un iespējai:

a) piedalīties valsts lietu kārtšanā gan tieši, gan arī ar brīvi izraudzītu pārstāvju starpniecību;

b) balsot un tikt ievēlētam īstās periodiskās vēlēšanās, kas notiek uz vispārēju un vienlīdzīgu vēlēšanu tiesību pamata, aizklāti balsojot, un kas nodrošina vēlētāju brīvas gribas izpaušanos;

c) ievērojot vispārēju vienlīdzību, pildīt valsts dienestu savā valstī.”

Savukārt Pakta 2.panta pirmā daļa paredz, ka:

„Ikviena šā pakta dalībvalsts apņemas respektēt un garantēt visām tās teritorijas ietvaros un tās jurisdikcijā esošajām personām šajā paktā atzītās tiesības bez jebkādas atšķirības – neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.”

1991.gada 10.decembrī Augstākā padome pieņēma konstitucionālo likumu „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”, kura 44.pants noteica, ka cilvēka tiesībām un brīvībām ar likumu var noteikt nepieciešamos ierobežojumus, lai aizsargātu citu personu tiesības, cieņu, veselību un tikumību, kā arī garantētu valsts drošību, sabiedrisko kārtību un mieru.

1997.gada 4.jūnijā Saeima pieņēma likumu „Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu”, ar kuru pievienojās minētajai konvencijai un virknei tās protokolu. Turklāt šā likuma 4.pantā Latvija atzina par sev saistošu Eiropas Cilvēktiesību tiesas jurisdikciju visos jautājumos, kas attiecas uz minētās konvencijas un tās protokolu interpretāciju un pielietojumu.

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk – Konvencija) Latvijā stājās spēkā 1997.gada 27.jūnijā. Konvencijas 14.pants nosaka: „Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa.”

Savukārt atbilstoši Konvencijas 1.protokola 3.pantam: „Augstās Līgumslēdzējas Puses apņemas ik pēc attiecīga laika perioda organizēt brīvas

un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpausmi, izvēloties likumdevēju varu."

1998.gada 15.oktobrī Saeima papildināja Satversmi ar 8.nodaļu „Cilvēka pamattiesības”, kas stājās spēkā 1998.gada 8.novembrī. Šajā nodaļā ietvertajā 89.pantā teikts, ka „valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem”. Savukārt 101.pants paredz, ka „ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu”.

3. Piectā Saeima tika ievēlēta atbilstoši 1992.gada 20.oktobra likumam „Par 5.Saeimas vēlēšanām”, kura 21.panta pirmā daļa noteica, ka „par kandidātu var pieteikt ikvienu Latvijas pilsoni, kaut arī viņš nedzīvo vēlēšanu apgabalā, kurā pieteikts par kandidātu, ja viņš Centrālās vēlēšanu komisijas noteiktā kārtībā ir parakstījis paziņojumu, ka nav bijis un šobrīd nav PSRS, LPSR Valsts drošības komitejas, PSRS Aizsardzības ministrijas, Krievijas (PSRS tiesību mantnieces) un citu valstu drošības dienesta vai armijas izlūkdienesta vai pretizlūkošanas štata vai ārštata darbinieks, kā arī šo iestāžu aģents, rezidents vai konspiratīvā dzīvokļa turētājs. Šis paziņojums jāpievieno kandidātu sarakstam.” Šā panta otrā daļa noteica, ka „par kandidātiem nedrīkst pieteikt tos Latvijas Republikas pilsoņus, uz kuriem attiecas šā panta pirmajā daļā minētā paziņojuma nosacījumi, kā arī tos, kuru tiesības darboties valsts varas un valsts pārvaldes institūcijās ir ierobežotas citos likumdošanas aktos”.

1995.gada 25.maijā Saeima pieņēma Saeimas vēlēšanu likumu, kas stājās spēkā 1995.gada 6.jūnijā. Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 5. un 6.punkts noteica, ka:

„Saeimas vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā nevar ievēlēt personas, kuras:

...

5) ir vai ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki;

6) pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas Sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās.”

1994.gada 13.janvārī Saeima pieņēma Pilsētas domes, rajona padomes un pagasta padomes vēlēšanu likumu, kura 9.panta 4.punkts noteica, ka:

„Domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un domē (padomē) nevar ievēlēt personas:

...

4) kuras ir vai ir bijušas PSRS vai Latvijas PSR Drošības komitejas, PSRS Aizsardzības ministrijas, Krievijas un citu valstu drošības dienestu, armijas, izlūkdienesta vai pretizlūkošanas štata vai ārštata darbinieki, minēto iestāžu rezidenti vai konspiratīvā dzīvokļa turētāji.”

1996.gada 6.novembrī Saeima grozīja minētā likuma 9.pantu: papildināja to ar jaunu 5.punktu, un turpmāk, arī lietas ierosināšanas brīdī, Pilsētas domes, rajona padomes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9.panta 5. un 6.punkts bija spēkā šādā redakcijā:

„Domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un domē (padomē) nevar ievēlēt personas:

...

5) kuras pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās;

6) kuras ir vai ir bijušas PSRS vai Latvijas PSR Drošības komitejas, PSRS Aizsardzības ministrijas, Krievijas un citu valstu drošības dienestu, armijas izlūkdienesta vai pretizlūkošanas štata vai ārštata darbinieki, minēto iestāžu rezidenti vai konspiratīvā dzīvokļa turētāji.”

1996.gada 6.decembrī Saeima pieņēma likumu, ar kuru tika mainīts Pilsētas domes, rajona padomes un pagasta padomes vēlēšanu likuma nosaukums, un turpmāk, arī lietas ierosināšanas brīdī, šā likuma nosaukums bija šāds: „Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likums”.

2000.gada 4.aprīlī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā”, kurš stājās spēkā 2000.gada 4.maijā un ar kuru tika izteikts jaunā redakcijā gan attiecīgā vēlēšanu likuma nosaukums – „Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likums” (turpmāk – Pašvadību vēlēšanu likums), gan arī 9.panta 6.punkts:

„Domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un domē (padomē) nevar ievēlēt personas:

...

6) kuras ir vai ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki.”

Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 5. un 6.punkts un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9.panta 5. un 6.punkts (turpmāk – apstrīdētās normas) neatbilst Satversmes 89. un 101.pantam, Konvencijas 14.pantam un Pakta 25.pantam, un lūdz atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām.

Pieteikumos izteikts viedoklis, ka šīs normas, kas ierobežo Latvijas pilntiesīgo pilsoņu loku, kuriem ir tiesības piedalīties Saeimas darbībā (tai skaitā tiesības kandidēt un tikt ievēlētiem Saeimā) un pašvaldību darbībā [tai skaitā tiesības kandidēt un tikt ievēlētiem pašvaldības domē (padomē)], esot

pretrunā ar Satversmes 101.pantu, kas neparedz šādu pilsoņu tiesību apjoma ierobežošanu.

Pieteikumos uzsvērts, ka apstrīdētās normas liedzot pieteikt par kandidātiem un ievēlēt attiecīgi Saeimā vai pašvaldības domē (padomē) Latvijas pilsoņus tieši viņu politisko uzskatu dēļ, jo laikā no 1991.gada 13.janvāra līdz 10.septembrim neviena no apstrīdētajās normās minētajām organizācijām neesot bijusi aizliegta un darbība tajās šajā laika posmā vērtējama kā sabiedriskā un politiskā darbība, kas pati par sevi neradot kāda noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Tādējādi apstrīdētās normas esot pretrunā gan ar Konvencijas 14.pantu, kas noteic, ka Konvencijā minēto tiesību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas, arī neatkarīgi no politiskajiem vai citiem uzskatiem, gan arī ar Pakta 25.pantu, kas paredz katram tiesības un iespēju balsot un tikt ievēlētām īstās periodiskās vēlēšanās, kas notiek uz vispārēju un vienlīdzīgu vēlēšanu tiesību pamata, aizklāti balsojot, un kas nodrošina vēlētajū brīvas gribas izpausmi, bez jebkādas šā Pakta 2.pantā minētās diskriminācijas un bez nepamatotiem ierobežojumiem, tātad bez jebkādas atšķirības politiskās vai citas pārlicības dēļ.

Sakarā ar Saeimas atbildes rakstā pausto viedokli, ka Konvencijas 14.pants attiecas tikai uz Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošanu, pieteikumu iesniedzējs papildinājis savu juridisko pamatojumu, norādot uz Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 3.pantu, saskaņā ar kuru Augstās Līgumslēdzējas Puses apņemas ik pēc zināma laika perioda rīkot brīvas un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpausmi, izvēloties likumdevēju varu. Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka vēlēšanas nevarot atzīt par brīvām, ja veselas pilsoņu grupas pārstāvjiem viņu politisko uzskatu dēļ ir liegta iespēja tikt ievēlētiem parlamentā un vietējās varas institūcijās – tas nozīmējot vēlētajū gribas brīvas izpausmes ierobežošanu, jo viņi deputātu kandidātus, attiecībā uz kuriem ir spēkā pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi, uzskata par vienīgajiem, kas varētu viņus pārstāvēt varas struktūrās. Vienlaikus pieteikumu iesniedzējs nācis arī pie

tāda secinājuma, ka atsevišķu Latvijas pilsoņu tiesības piedalīties Latvijas Republikas Saeimas darbībā saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 5. un 6.punkta noteikumiem tiek ierobežotas, pamatojoties uz šo pilsoņu politisko pārliecību un iepriekšējo nodarbošanos, bet šādi ierobežojumi neatbilstot ne Satversmei, ne Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem.

Pieteikumu iesniedzēja pārstāvji uzsvēra, ka saskaņā ar Satversmes 91.pantu cilvēka pamattiesības jāīsteno bez jebkādas diskriminācijas, bet apstrīdētās normas pieļaujot diskrimināciju pēc politiskās piederības. Bez tam, nesniedzot juridisko pamatojumu, tika norādīts, ka apstrīdētās normas neatbilstot arī Konvencijas 10. un 11.pantam.

Pieteikumu iesniedzēja pārstāvji atsaucās uz viedokli, kas esot pausts Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, proti, „izteikums „apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpausmi, izvēloties likumdevēja varu” būtībā nozīmējot ne tikai vārda brīvību, ko sargā arī Konvencijas 10.pants, bet arī visu pilsoņu līdztiesību un tiesības balsot un balotēties” [sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Mathieu-Mohin and Clerfayt (1987)*].

Savukārt, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu *Gitonas and others v. Greece*, pieteikumu iesniedzējs pauda viedokli, ka „valsts zināmā mērā pieļauj izveidot savā konstitucionālajā kārtībā likumus, kuri pārvalda parlamentāriešu statusu, iekļaujot tajos arī diskvalifikācijas kritērijus. Tomēr no kopējām interesēm garantēt deputātu neatkarību, kā arī elektorāta izvēles brīvību, kritēriji atšķiras un ir atkarīgi no vēsturisko un politisko faktoru īpatnības katrā valstī. Situāciju skaits, kas paredzētas konstitūcijās un vēlēšanu likumdošanā daudzās Eiropas Padomes valstīs, rada iespēju kritēriju izvēles dažādībai, tomēr nevienu no šiem kritērijiem nevar uzskatīt vairāk pamatotu nekā jebkuru citu, kas nodrošina cilvēku gribas izpausmi caur brīvām, taisnīgām un regulārām vēlēšanām.”

Pieteikumu iesniedzējs uzsvēra, ka, nosakot ierobežojumus vēlēšanu likumos, lai aizstāvētu valsts likumīgās intereses, šajā gadījumā valsts drošību,

Saeima neatbilstoši izsludinātajam mērķim pārkāpusi daudz svarīgākas tiesības – proti, tiesības uz brīvas gribas izpaušmi. Turklāt apstrīdēto ierobežojumu noteikšana personām, kuras pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, neesot pamatojama ar nepieciešamību garantēt valsts drošību, jo šie ierobežojumi noteikti tikai pēc tam, kad jau veselu leģislatūras periodu bija nostrādājusi 5.Saeima un 1994.gadā ievēlētās pašvaldības. Gan 5.Saeimā, gan pašvaldību domēs (padomēs) šajā laikā reāli bija ievēlētas un, neradot draudus valsts drošībai, strādājušas daudzas personas, kurām šobrīd liegtas pasīvās vēlēšanu tiesības.

Pieteikumu iesniedzējs arī norādīja, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa atjaunojusi Turcijas Sociālistiskās partijas tiesības pat neraugoties uz to, ka tās programmā minēta proletariāta diktatūra.

Pieteikumu iesniedzējs atzina, ka Konvencijas 1.protokola 3.pants neattiecoties uz pašvaldību vēlēšanām, taču norādīja, ka aizliegums tikt ievēlētām pašvaldībās diskriminējošā veidā pārkāpjot Konvencijas 10. un 11.pantā noteiktās tiesības.

Pieteikumu iesniedzēja pārstāvis apgalvoja, ka apstrīdētajās normās saskatāmas kolektīvās atbildības iezīmes, jo tās paredzot ierobežojumus saistībā ar piederību norādītajām organizācijām, nevis ar katras personas darbības raksturu. Turklāt Latvijas jurisdikcijas praksē termins „darbojās” tiekot traktēts tādējādi, ka pietiekot konstatēt formālu sastāvēšanu organizācijā, lai personai tiktu liegta iespēja kandidēt.

Saeima atbildes rakstā apgalvo, ka apstrīdētās normas neesot pretrunā ar Satversmes 89. un 101.pantu, Konvencijas 14.pantu, 1.protokola 3.pantu un Pakta 25.pantu, un lūdz Saeimas deputātu pieteikumus uzskatīt par nepamatotiem un noraidīt.

Atbildes rakstā uzsvērts, ka Satversmes 101.pantā noteiktās tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā neesot absolūtas, jo ietverot nosacījumu – „likumā paredzētajā veidā”. Līdz ar to Satversme paredzot, ka šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu. Gan Saeimas vēlēšanu likums, gan Pašvaldību vēlēšanu likums esot šādi likumi, un tajos paredzēts mehānisms šo tiesību īstenošanai, kā arī noteikts to personu loks, kurām ierobežotas tiesības tikt ievēlētām.

Saeima izsaka viedokli, ka jebkura vēlēšanu sistēma izvērtējama, ievērojot valsts politisko attīstību. Esot jāņem vērā apstākļi, kādos noteikti ierobežojumi. Apstrīdētās normas esot vērstas nevis pret ideju plurālismu Latvijā, bet gan to personu kopu, kuras pavisam nesen ar aktīvu rīcību centušās aizkavēt demokrātiskas Latvijas valsts izveidošanu un Latvijas atgriešanos demokrātisko valstu saimē. Ierobežojumu mērķis esot aizsargāt Latvijas nacionālo drošību un demokrātisko valsts iekārtu. Ņemot vērā iepriekšminēto, kā arī to, ka vēl joprojām pastāvot nepieciešamība stiprināt valsts drošību un demokrātisko iekārtu, ierobežojumi uzskatāmi par samērīgiem minēto mērķu sasniegšanai. Pēc būtības šie pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi nevis ierobežojot demokrātiju un ideju daudzveidību, bet gan – tieši pretēji – nostiprinot demokrātiju un plurālismu.

Attiecībā uz pieteikumos izteikto viedokli, ka aizliegums vērsts pret personām ar atšķirīgiem politiskajiem uzskatiem, Saeima vērš uzmanību uz to, ka aizliegts kandidēt esot tikai tām personām, kuras ar savu darbošanos minētajās organizācijās apliecinājušas, ka iestājas pret Latvijas valstiskuma atgūšanu.

Saeima uzsver, ka, ratificējot Konvencijas 1.protokolu, Latvija ir apņēmusies ik pēc zināma laika perioda rīkot brīvas un aizklātas vēlēšanas, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpausmi, izvēloties likumdevēja varu. Satversmes 6. pants papildinot Konvencijas 1.protokola 3.pantu un precīzi nosakot vēlēšanu principus un sistēmu Latvijā. Satversmes 9.pants nosakot

vispārīgus kritērijus, kādiem personai jāatbilst, ja tā vēlas kandidēt. Vienu no tiem – pilntiesīgumu – Satversme atstājot likumdevēja kompetencē.

Saeima vērš uzmanību uz Konvencijas 14.pantā ietvertā termina „diskriminācija” būtību un to, ka atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei par diskrimināciju nevarot uzskatīt jebkuras atšķirības Konvencijā minēto tiesību piemērošanā. Vienlīdzības princips būtu pārkāpts, ja atšķirības nebūtu pamatoti un objektīvi attaisnojamas, ņemot vērā attiecīgo likumīgo mērķi un samērīgumu.

Atbildes rakstā norādīts, ka arī Pakta 25.pantā noteiktās tiesības tikt ievēlētām neesot absolūtas. Pakta 25.pants esot jāīsteno bez Pakta 2.pantā minētās diskriminācijas un nepamatotiem aizliegumiem. Līdz ar to Pakts pieļaujot pamatotus ierobežojumus, un esot jāņem vērā, ka ne jau visi ierobežojumi uzskatāmi par diskriminējošiem. Apstrīdēto normu nosacījumi esot vērsti uz teritoriālās vienotības, nacionālās drošības un demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību un uzskatāmi par pamatoti un atbilstoši Pakta 25.pantam.

Ņemot vērā iepriekšminēto argumentāciju, Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas atbilstot Satversmes 89.pantam, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem.

Saeimas pārstāvis tiesas sēdē atzina pieteikumus par nepamatoti, lūdza tos noraidīt un apgalvoja, ka apstrīdētās normas atbilstot Satversmes 89. un 101.pantam, Konvencijas 14.pantam, 1.protokola 3.pantam un Pakta 25.pantam.

Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka tiesības piedalīties vēlēšanās arī demokrātiskās valstīs vienmēr tiekot ierobežotas un vēlētāju kopums vienmēr esot mazāks par pilsoņu kopumu. Svarīgi esot šo ierobežojumu pamatot. Viņš secināja, ka teorētiski vēlēšanās esot tiesības piedalīties visiem, kam ir vēlēšanu tiesības, un pamatoti šo tiesību ierobežojumi esot pieļaujami tikai tiktāl, ciktāl

tie neesot pretrunā ar Satversmes 1.pantā minēto demokrātijas jēdzienu, vispārīgu vēlēšanu būtību un citiem Satversmes pantiem. Turklāt esot jāpatur prātā, ka vēlēšanu tiesību ierobežojumi tiekot uztverti samērā jūtīgi un kā izņēmumi no principa tie, protams, esot interpretējami šauri.

Attiecībā uz Konvencijas 1.protokola 3.pantu Saeimas pārstāvis papildināja atbildes rakstā izteiktos argumentus, norādot, ka uz šajā pantā minētajām vēlēšanu tiesībām attiecināma vispārējā ierobežojuma noteikšanas kārtība un līdz ar to esot jāvērtē, vai noteiktajam tiesību ierobežojumam ir likumīgs mērķis un vai tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Saeimas pārstāvis vērsa uzmanību uz to, ka demokrātiskā valstī ir atzīts tā sauktais paš aizsargājošās demokrātijas princips – tas nozīmējot, ka proporcionalitātes ietvaros demokrātiska valsts iekārta ir jāaizsargā no cilvēkiem, kuri to apdraud vai kuri ētiskajā ziņā nav kvalificēti, lai kļūtu par demokrātiskas valsts pārstāvjiem politiskajā vai pārvaldes līmenī. Viņš izteica viedokli, ka konkrētos vēsturiski politiskajos apstākļos daudzās valstīs esot pieņemti zināmi noteikumi, lai ne vien novērstu aktuālus draudus valsts drošībai, bet arī nodrošinātu to, ka pilsoņi nav spiesti kā valsts varas reprezentantus akceptēt personas, kuras ar savu darbību pierādījušas, ka nav bijušas lojālas demokrātiskai valsts iekārtai. Pretējā gadījumā tiktu iedragāta publiskās varas ticamība un līdz ar to arī leģitimitāte, kas esot absolūta demokrātijas prasība.

Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka jebkura vēlēšanu sistēma izvērtējama, ievērojot valsts politisko attīstību. Esot jāņem vērā vēsturiski politiskie apstākļi, kādos noteikti šie ierobežojumi.

Viņš pauda viedokli, ka apstrīdētie ierobežojumi esot pamatoti un attaisnojami. Aizliegums ārvalstu, pirmām kārtām, PSRS okupācijas varas, bijušo un esošo drošības dienestu darbiniekiem kļūt par Saeimas deputātiem izrietot no nacionālās drošības un Latvijas teritoriālās vienotības interesēm. Tas attiecoties ne tikai uz esošajiem, bet arī uz bijušajiem šo institūciju štata

darbiniekiem, kuri nav šo faktu deklarējuši atklātībai un tādēļ joprojām esot pakļauti šantāžai. Bez tam ierobežojums esot saistīts ar demokrātiskā valstī nepieciešamo sabiedrības uzticību savas valsts politiskajiem reprezentantiem, kam esot jāapliecina zināms politiskās lojalitātes un demokrātiskās politiskās ētikas minimums. To nevarot atzīt attiecībā uz personām, kuras strādājušas okupācijas varas īstenotājā – tiešās apspiešanas un tiešo represiju aparātā. Savukārt personas, kuras pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, neatkarības atgūšanas laikā vēlējās saglabāt Latvijā totalitāru, nedemokrātisku režīmu un pretojās neatkarības atgūšanai. Šajā gadījumā primāras esot demokrātiskas sabiedrības leģitīmās intereses prasīt no saviem politiskajiem reprezentantiem zināmu lojalitātes un politiskās ētikas minimumu. Personas, kuras aktīvi piedalījušās cīņā pret neatkarīgu un demokrātisku Latviju, šādu valstiskās un demokrātiskās lojalitātes un ētikas minimumu apliecināt nevarot.

Izsakot apgalvojumu par to, ka apstrīdētie ierobežojumi atbilst samērīguma principam, Saeimas pārstāvis norādīja, ka Latvijas valsts praktiski nepiemēroja nekādas krimināltiesiskas sankcijas pret personām, kuras izšķirīgajā brīdī ar savu līdzdalību likumā minētajās organizācijās un institūcijās bija stiprinājušas to pretvalstisko spēku pozīcijas, kas aktīvi cīnījās pret šo valsti un demokrātisko iekārtu. Līdz ar to atsevišķi amatu ieņemšanas ierobežojumi nevarot tikt uzskatīti par nesamērīgiem.

Runājot par ierobežojumiem, kas noteikti personām, kuras ir vai ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas štata darbinieki, Saeimas pārstāvis vērta uzmanību uz likuma „Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu” 17.pantu, atbilstoši kuram ierobežojumi nav beztermiņa. Turklāt kandidātu izsvīturošana no kandidātu saraksta notiekot nevis administratīvas patvaļas rezultātā, bet gan

pamatojoties uz individuālu tiesas spriedumu. Līdz ar to šīm personām esot garantēta taisnīga tiesas aizstāvība, kā arī tiesības izmantot advokātu.

Saistībā ar ierobežojumiem, kas noteikti personām, kuras pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka šie ierobežojumi paredzot individuālu, nevis kolektīvu atbildību, tas ir, tie attiecoties tikai uz tiem minēto organizāciju biedriem, kuri šajās organizācijās darbojās pēc 1991.gada 13.janvāra. Arī šajā gadījumā kandidātu izsvīturošana no kandidātu saraksta neesot administratīva patvaļa, bet gan pamatojoties uz individuālu tiesas spriedumu.

Saeimas pārstāvis norādīja, ka Latvijas valsts attiecībā uz iepriekšējā režīma varas pārstāvju kriminālsodīšanu esot bijusi ļoti liberāla, turpretī attiecībā uz citu ierobežojumu noteikšanu – samērā konsekventa. Viņš secināja, ka samērīguma princips esot ievērots un labums, ko Latvijas sabiedrība kopumā iegūst ar minētajiem ierobežojumiem, esot svarīgāks nekā atsevišķu personu tiesību ierobežojums.

Satversmes tiesa

secināja:

1. Saskaņā ar Satversmes 1.pantu Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Savukārt Satversmes 101.pants paredz ļoti svarīgas tiesības, kas kalpo kā garants demokrātiskas iekārtas pastāvēšanai un ir vērstas uz demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu. Tās ir tiesības ikvienam Latvijas pilsonim likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā. Taču šīs tiesības nav absolūtas, jo Satversmes 101. pants ietver nosacījumu □ „likumā paredzētā veidā”. Līdz ar to Satversme noteic, ka šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu.

Konstitucionālo tiesību teorijā tiek atzīts, ka konstitūcija var atstāt likumdevēja ziņā konkrētu pamattiesību satura noteikumus un robežas. „Šādā gadījumā pamattiesības ir spēkā „pēc likumu mērauklas”..., visbeidzot viss ir atkarīgs no parastā likumdevēja... Likumdevēja regulējuma pilnvaras var būt pozitīvas vai negatīvas: pozitīvas kā tiesības tuvāk noteikt pamattiesību saturu, negatīvas ierobežot pamattiesības” (sk. *Deutsches Staatsrecht. Dr. Theodor Maunz und Dr. Reinhold Zippelius. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1991, S.158 – 159*).

Izvērtējot Satversmes 101.panta pieņemšanas gaitu Saeimā, redzams, ka trešā lasījuma laikā veiktie grozījumi 101.panta redakcijā tulkojami kā likumdevēja griba ne vien izvirzīt šo tiesību baudīšanai kritēriju „pilsoņa pilntiesīgums” (likumprojekta pirmais un otrais lasījums), bet vēl vairāk – citu likumu darbības sfērā atstāt to Latvijas pilsoņu loka noteikšanu, kuriem ar Satversmes 101.pantu ir piešķirtas tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā. Ietverot Satversmes 101.panta tekstā vārdus „likumā paredzētajā veidā”, likumdevējs noteicis, ka tiesību piemērotājam ikvienā konkrētā gadījumā vārdi „ikvienam Latvijas pilsonim” jātulko kopsakarā ar likumos noteiktajiem ierobežojumiem.

Vērā ņemams ir Saeimas pārstāvja izteiktais viedoklis, ka „tiesības piedalīties vēlēšanās arī demokrātiskās valstīs vienmēr tiek ierobežotas”.

Attiecībā uz apstrīdētajām Saeimas vēlēšanu likuma normām Satversmes 101.pants tulkojams sasaistē ar Satversmes 9.pantu. Veidam, kādā tiek nodrošinātas personas tiesības piedalīties Saeimas darbībā gadījumos, kad persona tiecas kļūt par Saeimas deputātu, jāatbilst Satversmes 9.pantā noteiktajam, proti, ka „Saeimā var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu”.

Arī Satversmes sapulce Satversmes 9.panta apspriešanas un pieņemšanas gaitā gan otrajā, gan trešajā lasījumā pieskārās jautājumam par vēlēšanu tiesību ierobežojumiem, lemjot, vai tie nostiprināmi Satversmē. Kā

1921.gada 11.oktobrī Satversmes sapulces sēdē atzīmēja referents Margērs Skujenieks, „ir zināmas pilsoņu kategorijas, kurām, bez šaubām, vēlēšanu tiesības nevar būt, piemēram, vājprātīgiem, personām, kas atrodas aizbildniecībā, smagiem krimināliem noziedzniekiem u. c. Pēc būtības komisijas vairākums ir par to, ka šie panti ir uzņemti vienā vai otrā likumā: vai nu vēlēšanu likumā, vai še Satversmes likumā” (*Latvijas Republikas Satversmes sapulces stenogrammas, 14.burtnīca, 1575.lpp.*). Tādējādi ir pamatots Saeimas pārstāvja viedoklis, ka Satversmes 9.pants pēc formas pilnvaro Saeimu precizēt jēdziena „pilntiesīgs pilsonis” saturu Saeimas vēlēšanu likumā.

Pamatots ir arī Saeimas pārstāvja viedoklis, ka pamatoti šo tiesību ierobežojumi ir pieļaujami tikai tiktāl, ciktāl tie nav pretrunā ar Satversmes 1.pantā minēto demokrātijas jēdzienu, vispārīgu vēlēšanu būtību un citiem Satversmes pantiem, ka „vēlēšanu tiesību ierobežojumi tiek uztverti samērā jūtīgi un kā izņēmumi no principa tie, protams, interpretējami šauri”.

Tādējādi likumdevējs, pieņemot apstrīdētās tiesību normas, ir nevis pārkāpis Satversmes 101.pantu, bet izpildījis šā panta uzdevumu – izdot pamattiesību īstenošanai nepieciešamo tiesību normu.

2. 1990.gada 4.maijā Augstākā padome, pieņemot deklarāciju „Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, pasludināja, ka atzīst par saistošiem virkni starptautisku dokumentu cilvēktiesību jomā, arī Paktu un ANO 1948.gadā pieņemto Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju.

Pakts ir iekļauts ANO Cilvēktiesību hartā (bilā), kurā ietilpst svarīgākie ANO cilvēktiesību jomā pieņemtie globāla rakstura dokumenti, tostarp arī Vispārējā cilvēktiesību deklarācija.

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 21.panta pirmā daļa noteic, ka „katram cilvēkam ir tiesības piedalīties savas valsts pārvaldē tieši vai ar brīvi izvēlētu pārstāvju starpniecību”, savukārt šā panta trešā daļa paredz, ka „tautas

gribai ir jābūt valdības varas pamatam: šai gribai ir jābūt izteiktai periodiskās un nefalsificētās vēlēšanās, kam jānotiek uz vispārēju un vienlīdzīgu vēlēšanu tiesību pamata, aizklāti balsojot vai arī citās līdzvērtīgās formās, kas nodrošina vēlētāju brīvas gribas izpaudumu.” Šā panta ietveršana minētajā deklarācijā savā laikā bija „revolūcija revolūcijā”, jo tas „noteica ne vien vienlīdzīgas un neatsavināmas tiesības indivīdam attiecībā pret valsti, bet arī prasību minimumu attiecībā uz valsts struktūru un funkcionēšanu: valsts varas pilnvarām jābūt pamatotām ar tautas gribu, kā arī jāpastāv sistēmai, kas nodrošina demokrātiskas piedalīšanās iespējas un katra pilsoņa vienlīdzīgas politiskas tiesības” (sk. *The Universal Declaration of Human Rights: A Commentary. Scandinavian University press, Oslo, 1992., p.299*).

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 21.pants tulkojams ciešā sasaistē gan ar šīs deklarācijas 1., 2., 4., un 7.pantā nostiprināto vienlīdzības principu, gan ar 29.pantā noteikto, proti, ka katram cilvēkam ir pienākumi pret sabiedrību un, realizējot savas tiesības un brīvības, ir jāpakļaujas tikai likumā noteiktiem ierobežojumiem, kuru nolūks ir vienīgi citu cilvēku tiesību un brīvību pienācīgas atzišanas un cienīšanas nodrošinājums un morāles, sabiedriskās kārtības un vispārējās labklājības taisnīgu prasību apmierināšana demokrātiskā sabiedrībā. Vēl jo vairāk – šo tiesību un brīvību īstenošana nekādā ziņā nedrīkst būt pretrunā ar ANO mērķiem un principiem, tas ir, miera un drošības apdraudējuma nepieļaušanu un novēršanu, valstu līdztiesības un suverenitātes principa respektēšanu.

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas idejas konkretizētas Paktā, kura 25.pantā ietvertās normas nosaka tiesības katram pilsonim bez jebkādas Pakta 2.pantā minētās diskriminācijas un bez nepamatoti ierobežojumiem balsot un tikt ievēlētam īstās periodiskās vēlēšanās. Atbilstoši Pakta interpretācijas praksei tā 25.panta normas attiecināmas ne vien uz Saeimas, bet arī uz pašvaldību domes (padomes) vēlēšanām (sk. *The Universal Declaration of Human Rights: A Commentary. Scandinavian University press, Oslo, 1992., p.307*).

Pakta 25.pants, kaut arī uzsver diskriminācijas nepieļaujamību attiecībā uz tajā minēto tiesību īstenošanu, atzīst šo tiesību ierobežošanas iespēju, uzsverot, ka „katram pilsonim bez ... nepamatotiem ierobežojumiem jābūt tiesībām un iespējai”. Tādējādi pamatotu ierobežojumu noteikšana attiecībā uz Pakta 25.pantā ietvertajām tiesībām ir pieļaujama.

ANO Cilvēktiesību komiteja 1989.gada 10.novembrī (37.sesija), akceptējot ANO augstā cilvēktiesību komisāra komentārus par diskriminācijas būtību, atzinusi, ka ne katra atšķirīga attieksme uzskatāma par diskrimināciju. Par diskrimināciju nav uzskatāmas saprātīgu un objektīvu atšķirību noteikšana ar mērķi, ko Pakts atzīst par leģitīmu. Turklāt ANO Ģenerālā asambleja, izvērtējot Pakta 25.pantā ietverto regulējumu, atzīst, ka starptautiskās sabiedrības pūles paaugstināt periodisku un īstu vēlēšanu principa efektivitāti nedrīkst pārkāpt katras valsts suverēnās tiesības brīvi izvēlēties un attīstīt savu politisko, sociālo, ekonomisko un kultūras sistēmu, neraugoties uz to, vai tas atbilst citu valstu izvēlei (*sk. 1989.gada 15.decembra ANO Ģenerālās asamblejas rezolūciju A/RES/44/146*).

3. Konvencijas 1.protokola 3.pantā noteikto saistību izpilde ir būtiski svarīgs nosacījums demokrātiskai un uz cilvēktiesībām pamatotai valsts varas sistēmai. Šis pants garantē demokrātiskas sabiedrības pamatu – uz noteiktu laika posmu ievēlēta reprezentatīva likumdevēja eksistenci (*sk. The Greek case, Comm. Report 05.11.69, para. 416, Yearbook 12pp. 179 – 180*), jo saskaņā ar Konvencijas preambulu cilvēka pamattiesības un brīvības valstī vislabāk saglabāt ar „spēkā esošu politisku demokrātiju”.

Šis pants ietver noteikumus par likumdevēja vēlēšanām, bet neietver noteikumus par pašvaldību vēlēšanām (*sk. Frede Castberg. The European Convention on Human Rights. A.W.Sithoff-Leiden Oceana publications inc. – Dobbs ferry, N. Y., 1974., p.181*). Tādējādi Konvencijas 1.protokola 3.pants neattiecas uz Pašvaldību vēlēšanu likumu.

Kā atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Mathieu – Mohin and Clerfayt*, lai arī valstīm ir „plaša rezerve novērtēšanai šajā sfērā (*wide margin of appreciation in this sphere*)”, katram līdzeklim vai prasībai, kas ierobežo Konvencijas 1.protokola 3.pantā noteikto, jāatbilst šādiem priekšnoteikumiem: tam nepieciešams legītīms mērķis, un tā izmantošana nedrīkst būt nesamērīga ar šo mērķi; tiesības kādā jautājumā drīkst samazināt tikai „tādā apjomā, lai neatņemtu tiesību būtību un nepavājinātu to efektivitāti”; jārespektē „vienlīdzīgas izturēšanās pret visiem pilsoņiem princips”; nevar tikt izmantoti ierobežojumi, kas ir patvaļīgi (*arbitrary*) (*sk. The Human Rights Act 1998: Enforcing The European Convencion In The Domestic Courts. p.390*).

Tādēļ par pamatotu atzīstams Saeimas pārstāvja viedoklis, ka uz 1.protokola 3.pantā minētajām vēlēšanu tiesībām ir attiecināma vispārējā ierobežojumu noteikšanas kārtība, ka ir jāizvērtē, vai noteiktajam tiesību ierobežojumam ir likumīgs mērķis un vai tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

4. Nepamatots ir pieteikumu iesniedzēja apgalvojums, ka apstrīdētās normas, liedzot pieteikt par kandidātiem un ievēlēt Saeimā vai pašvaldībā Latvijas pilsoņus, diskriminē viņus politiskās piederības dēļ, kas esot pretrunā ar Pakta 2.pantā un Konvencijas 14.pantā ietverto ar personas politisko pārliecību (uzskatiem) saistītās diskriminācijas aizliegumu. Apstrīdētās normas paredz nevis atšķirīgu izturēšanos atkarībā no personas politiskās pārliecības (uzskatiem), bet gan vēlēšanu tiesību ierobežojumu par darbošanos pret atjaunoto demokrātisko iekārtu pēc 1991.gada 13.janvāra.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka Konvencijas 14.pants neietver jebkādas atšķirīgas izturēšanās (*difference in treatment*) aizliegumu attiecībā uz Konvencijā atzīto tiesību un brīvību realizāciju. Vienlīdzīgas izturēšanās princips tiek atzīts par pārkāptu tikai tad, ja atšķirību noteikšanai nav objektīva vai pamatota attaisnojuma un likumīga mērķa. Šāda attaisnojuma pastāvēšana jāvērtē saistībā ar apskatāmā jautājuma mērķiem un sekām, kas parasti dominē

demokrātiskā sabiedrībā [sk. *Eiropas cilvēktiesību tiesas spriedumus: Belgian Linguistic case (1968) un Karlheinz Schmidt v. Germany (1994)*].

Jāpiekrīt Saeimas paustajam viedoklim, ka arī Pakts pieļauj pamatotus vēlēšanu tiesību ierobežojumus un ka ne visi ierobežojumi uzskatāmi par diskriminējošiem.

Satversmes tiesa, iepazīsies ar pieteikumu iesniedzēja pārstāvju un Saeimas pārstāvja viedokli, kā arī ar Centrālās vēlēšanu komisijas un vispārējās jurisdikcijas tiesu praksi apstrīdēto tiesību normu piemērošanā, uzskata, ka nepieciešams noskaidrot termina „darboties” patieso saturu un nozīmi.

Noskaidrojot šā termina vārdisko jēgu, redzams, ka „darboties” nozīmē ilgāku laiku veikt kaut ko, aktīvi piedalīties, būt saistītam darbā (*sk. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga, Avots, 1998, 168.lpp.*).

Izpētot minētā termina ieviešanu apstrīdētajās normās, redzams, ka deputāts Māris Grīnblats, atbalstot frakcijas „Tēvzemei un Brīvībai” priekšlikumu iekļaut apstrīdēto tiesību normu Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punktā, Saeimas 1995.gada 25.maija sēdē noraidīja Juridiskās komisijas iebildumus un atzīmēja, ka, ja nāk „gaismā fakti, ka viņš ir kaut kur vienā, otrā vai trešā tomēr darbojies vai atradies, tad šie fakti liecina par to, ka viņš ir pārkāpis likumu un sniedzis par sevi nepatiesas ziņas”. Arī deputāts Māris Budovskis šajā sēdē vārdu „darbojies” traktēja tā plašākajā nozīmē, tas ir, uzskatīja, ka attiecīgo pretvalstisko organizāciju biedri „nevar iekļūt tālāk politiskajā apritē”.

Taču 1997.gada 18.decembrī, apspriežot grozījumus Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 6.punktā, deputāta Māra Grīnblata priekšlikums aizstāt vārdu „darbojušās” ar formulējumu „ir vai ir bijušas biedri, dalībnieki vai locekļi šajās organizācijās vai padomēs” tika noraidīts. Piemēram, deputāts Ilmārs Bišers norādīja: „Mēs neesam sajūsmā par to formulējumu „darbojušās”, jo mēs arī saprotam, ka to ir grūti pierādīt, bet daudz grūtāk būtu, daudz bīstamāk būtu pieņemt Grīnblata kunga labojumus. Kāpēc? Tāpēc, ka daudzi no

komunistiskās partijas biedriem formāli netika izstājušies no komunistiskās partijas...ir daudzi tādi, kuri vienkārši saplēsa publiski savas partijas biedra kartes, es zinu tādus, kuri pameta šo partiju, un, pat ja viņi ir izstājušies, mums nav nekādas pārliecības, vai kompartijas komitejas tos priekšlikumus ir izskatījušas. Varbūt viņas tos ir sakrāvušas kaudzē un formāli arhīvos varat uziet, ka viņi formāli nav izslēgti.”

Līdz ar to likumdevējs saistījis ierobežojumus ar katras personas individuālās atbildības pakāpi šo organizāciju mērķu un programmas realizēšanā un apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums tikt ievēlētam Saeimā vai pašvaldībā saistīts ar konkrētās personas darbību attiecīgajās sabiedriski politiskajās organizācijās.

Tikai formāla piederība pie minētajām organizācijām nevar kalpot par iemeslu, lai personu nedrīkstētu pieteikt par kandidātu un ievēlēt Saeimā. Piemēram, saskaņā ar Augstākās padomes 1991.gada 23.augusta lēmuma „Par Latvijas Komunistiskās partijas antikonstitucionālo darbību Latvijas Republikā” 5.pantu „piederība pie Latvijas Komunistiskās partijas nav pamats cilvēktiesību ierobežošanai, diskriminācijai un vajāšanai”. Arī Augstākās padomes 1991.gada 10.septembra lēmumā „Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības izbeigšanu” konstatēta galvenokārt tur minēto organizāciju un to līderu aktīva darbība pret Latvijas valstisko neatkarību.

Tādējādi apstrīdētās normas ir vērstas tikai pret tām personām, kuras ar aktīvu darbību pēc 1991.gada 13.janvāra okupācijas armijas klātesamības apstākļos mēģināja atjaunot iepriekšējo režīmu, bet nav attiecināmas uz personām ar atšķirīgu politisko pārliecību (uzskatiem). Atsevišķām tiesām raksturīgā tendence koncentrēties tikai uz formālās piederības fakta konstatēšanu un neizvērtēt personas darbību neatbilst mērķim, kuru likumdevējs, pieņemot apstrīdēto tiesību normu, centies panākt.

5. Satversmes 89.pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem

starptautiskajiem līgumiem. No šā panta redzams, ka likumdevēja mērķis nav bijis pretstatīt Satversmē ietvertās cilvēktiesību normas starptautiskajām cilvēktiesību normām, bet bijis gluži pretējs – panākt šo normu savstarpēju harmoniju.

Gadījumos, kad ir šaubas par Satversmē ietverto cilvēktiesību normu saturu, tās tulkojamas pēc iespējas atbilstoši interpretācijai, kāda tiek lietota starptautisko cilvēktiesību normu piemērošanas praksē. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse, kas saskaņā ar saistībām, ko Latvija uzņēmusies (likuma „Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu” 4.pants), ir obligāta attiecībā uz Konvencijas normu interpretāciju, un šī prakse izmantojama arī attiecīgo Satversmes normu tulkošanai.

Lai konstatētu, vai apstrīdētie ierobežojumi atbilst Satversmes 89. un 101.pantam, ir „pamatoti” Pakta 25.panta izpratnē un atbilst Konvencijas 1.protokola 3.pantam, jāvērtē, vai apstrīdētajās normās ietvertie ierobežojumi ir:

- 1) noteikti ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu;
- 2) attaisnojami ar leģitīmu mērķi;
- 3) nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā.

Tā kā lietā nav strīda par to, ka apstrīdētās normas noteiktas ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, tad izvērtējami tikai divi jautājumi: vai ierobežojumiem ir leģitīms mērķis, un vai tie nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā.

Savukārt, lai konstatētu, vai apstrīdētās normas atbilst Satversmes 89. un 101.pantam, Pakta 25.pantam saistībā ar Pakta 2.pantu un Konvencijas 1.protokola 3.pantam saistībā ar Konvencijas 14.pantu, jāvērtē, vai apstrīdētās normas tajās uzskaitīto personu tiesības ierobežo diskriminējošā veidā, proti, vai:

- 1) ierobežojumiem ir leģitīms mērķis;
- 2) ierobežojumi ir samērīgi ar šo mērķi.

6. Ar 1990.gada 4.maija deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” tika atjaunota Satversmes 1., 2., 3.un 6.panta darbība. Vienlaikus bija spēkā tikai tās Latvijas PSR Konstitūcijas normas, kas nebija pretrunā ar Satversmes 1., 2., 3. un 6.pantu.

Lai gan bija atjaunota demokrātiska valsts, „LKP konservatīvajai vadībai bija svešs parlamentārisma princips, tā netaisījās atteikties no „sabiedrības vadošā un virzošā spēka” lomas. Nevarēdama panākt uzvaru LR AP vēlēšanās, tā ķērās pie pretvalstiskas darbības. Ar LKP un to atbalstošo satelītoorganizāciju: LĻKJS, Interfrontes, Darba kolektīvu apvienotās padomes, Kara un darba veterānu padomes centieniem tika izveidota Vislatvijas sabiedrības glābšanas komiteja. Šī organizācija, kas nepārstāvēja Latvijas Republikas likumīgo varu, 1990.gada decembrī vērsās pie PSRS prezidenta M. Gorbačova ar lūgumu ieviest tiešo prezidenta pārvaldi” (*V.Blūzma. Politisko partiju veidošanās Latvijā pirmsākumi.//V.Blūzma u. c. Latvijas valsts atjaunošana 1986 – 1993. Rīga, 1998, 268. – 269.lpp.*).

1991.gada 13.janvārī Rīgā notika LKP CK 10.plēnums, kurā galvenokārt tika lemts par varas pārņemšanu jebkuriem līdzekļiem, pat pieļaujot asinsizliešanu. Bez tam tika izvirzītas prasības par valdības, Augstākās padomes un vietējo padomju atkāpšanos un izteikts aicinājums Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejai uzņemties varu valstī (*sk. ar Augstākās padomes 1992.gada 9.jūlija lēmumu apstiprināto parlamentārās izmeklēšanas komisijas slēdzienu*).

Apstrīdētajās normās minētās sabiedriski politiskās organizācijas 1991.gada 20.augustā izplatīja aicinājumu, kurā Latvijas Republikas iedzīvotājiem paziņoja, ka Latvijā ieviests ārkārtējais stāvoklis, un aicināja visus iedzīvotājus vērsties pret tiem, kas nepakļaujas Valsts ārkārtējā stāvokļa komitejas pasākumiem.

Tā kā šo organizāciju darbības mērķi bija saistīti ar pastāvošās valsts iekārtas graušanu, to būtība bija antikonstitucionāla. Kā tādas tās novērtēja arī likumdevējs, 1991.gada 24.augustā pieņemot lēmumus „Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības apturēšanu” un „Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijas Republikā”. Darbošanās šajās organizācijās bija vērsta pret Latvijas Republikas neatkarību un demokrātiju.

Tādējādi pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumu mērķis ir aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu, nacionālo drošību un Latvijas teritoriālo vienotību. Apstrīdētās normas ir vērstas nevis pret ideju plurālismu Latvijā vai kādas personas politiskajiem uzskatiem, bet gan pret personām, kuras ar aktīvu rīcību ir mēģinājušas graut demokrātisko valsts iekārtu un līdz ar to vērsušās pret Satversmes 1.pantu. Cilvēktiesību izmantošana nedrīkst tikt vērsta pret demokrātiju kā tādu.

Arī EDSO 1990.gada Kopenhāgenas konferences par cilvēka dimensiju nobeiguma dokumentā atzīts, ka tāda sabiedrības attīstība, kas balstīta uz demokrātiju plurālisma ietvaros, ir nepieciešams nosacījums, lai nodrošinātu stabilu miera, drošības, taisnīguma un sadarbības atmosfēru Eiropā.

Šim dokumentam pievienojušās valstis, to skaitā arī Latvija, atzinušas par savu pienākumu saskaņā ar saviem likumiem un starptautiskajām saistībām aizsargāt valsts demokrātisko kārtību pret tādu atsevišķu personu, grupu vai organizāciju darbību, kuras izmanto terorismu vai vardarbību vai atsakās atteikties no terorisma vai vardarbības, kas vērsta uz attiecīgās valsts demokrātiskās kārtības graušanu vai arī tādas iekārtas graušanu citā dalībvalstī.

Lai gan Latvijā nav pieņemts speciāls likums par tā saukto lustrāciju, postsociālistisko valstu pieredze, kas gūta vecā režīma seku pārvarēšanā un pārejā uz demokrātisku valsti, apkopota Eiropas Padomes Parlamentārās Asamblejas rezolūcijā nr.1096(1996) „Par pasākumiem bijušo komunistisko totalitāro sistēmu mantojuma likvidēšanā” (*Resolution 1096 (1996) on measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian systems*).

Šajā rezolūcijā, no vienas puses, atsaucoties uz Eiropas Padomes Cilvēktiesību un juridiskās komitejas dokumentu nr.7568 par tiesiskas valsts prasībām atbilstošu lustrācijas likumu un administratīvu pasākumu garantēšanu (*Guidelines to ensure that lustration laws and similar administrative measures comply with the requirements of a state based on the rule of law*), uzsvērts, ka „diskvalifikācija lustrācijas procesa rezultātā nedrīkst pārsniegt piecu gadu laika limitu, jo nevajag novērtēt par zemu pozitīvu izmaiņu iespējas cilvēku attieksmē un paradumos; būtu vēlams, lai lustrācijas procesu pabeigtu līdz 1999.gada 31.decembrim, jo līdz tam laikam demokrātiskajai sistēmai bijušajās komunistiskajās totalitārajās valstīs būtu jābūt stabilai”. Tomēr sabiedriski politiskā situācija katrā valstī būtu jāvērtē individuāli, jo, no otras puses, šajā rezolūcijā tiek izteiktas bažas, ka pārejas process, kura mērķis ir bijušo komunistisko totalitāro sistēmu mantojuma likvidācija, var ciest neveiksmi un tās rezultāts var izrādīties „samtaina” totalitāra režīma atjaunošana. Turklāt jāņem vērā, ka Parlamentārās Asamblejas rezolūcijai ir tikai ieteikuma raksturs (*sk. Eiropas Padomes statūtus, kuriem Latvijas Republika pievienojusies ar 1995.gada 2.februāra likumu „Par Eiropas Padomes statūtiem”*).

Tiesību būtība un efektivitāte izpaužas arī to ētiskumā. Demokrātiskas sabiedrības leģitīmajās interesēs ir prasīt no saviem politiskajiem reprezentantiem lojalitāti pret demokrātiju. Nosakot ierobežojumus, netiek apšaubīta kandidātu cieņa un gods personiskā tiesiskā labuma nozīmē, bet gan tiek apšaubīts tas, vai attiecīgās personas ir cienīgas pārstāvēt tautu parlamentā vai attiecīgajā pašvaldībā. Šie ierobežojumi attiecas uz personām, kuras bija okupācijas varas represiju aparāta štata darbinieki vai pēc 1991.gada 13.janvāra darbojās apstrīdētajās normās minētajās organizācijās un aktīvi vērsās pret atjaunoto Satversmi un Latvijas valsti. Līdzīgu viedokli izteikusi arī VFR Federālā konstitucionālā tiesa: „Kas ir izspiegojis un apspiedis pats savu tautu, kas to ir apkrāpis, nodevis un pievīlis vai kas par to visu ir atbildīgs, tam nav vietas Bundestāgā pat tad, ja viņam nevar atņemt mandātu” (*sk. 1996.gada 21.maija spriedumu lietā 2 BvE 1/95*).

Pamatots ir Saeimas pārstāvja apgalvojums, ka demokrātiska valsts iekārta ir jāaizsargā no cilvēkiem, kuri ētiskajā ziņā nav kvalificēti kļūt par demokrātiskas valsts pārstāvjiem politiskajā vai pārvaldes līmenī un kuri ar savu darbību ir pierādījuši, ka nav bijuši lojāli pret demokrātisko valsts iekārtu, tas ir, no personām, kuras strādāja okupācijas varas īstenotajā tiešās apspiešanas un tiešo represiju aparātā, un personām, kuras pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas centās atjaunot totalitāru nedemokrātisku režīmu un pretojās leģitīmajai valsts varai.

Sabiedrības vērtību pamatos ir konsenss, kurā izpaužas sabiedrības domāšanas tradīcijas un tās ētiskie principi. Vienas sabiedrības ietvaros var eksistēt dažādi pasaules uzskati un vērtību sistēmas. Taču ir nepieciešami vienojoši, vispāratzīti un konsolidējoši pamatpriekšstati, uz kuriem varētu balstīties tiesības un visa sabiedriskā dzīve tautas, valsts vai sabiedrības ietvaros. Jo lielāks plurālisms, jo vairāk nepieciešama dažādo uzskatu savstarpēja tolerance un vienošanās par vispāratzītām vērtībām, kuru neievērošana izslēdz tolerantu attieksmi (*sk. N.Horns. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā.//Likums un tiesības, 2.sēj., 2.nr., 41.lpp.*).

Līdz ar to nepamatots ir pieteikumu iesniedzēja apgalvojums, ka ar apstrīdētajām normām ir pārkāpts princips, kas prasa vienlīdzīgu izturēšanos pret pilsoņiem, jo tiesības nav pārkāptas tādā mērā, ka tiktu atņemta šo tiesību būtība un pavājināta to efektivitāte. Tiesībām ir jābūt ētiskām.

No apstrīdētajām tiesību normām izriet, ka pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojums attiecas nevis uz visiem minēto organizāciju biedriem, bet tikai uz tiem, kas šajās organizācijās darbojās (aktīvi piedalījās) pēc 1991.gada 13.janvāra. Kandidāta izsvīturošana no kandidātu saraksta, ja viņš ir darbojies minētajās organizācijās, nav administratīva patvaļa, tā pamatojas uz individuālu tiesas spriedumu. Saskaņā ar likumu individuālās atbildības vērtējums ir vispārējās jurisdikcijas tiesu kompetencē. Gan Latvijas Civilprocesa kodeksā, gan pašreiz spēkā esošajā Civilprocesa likumā ir nostiprināta īpaša kārtība lietu izskatīšanā par vēlēšanu tiesību ierobežojumu konstatēšanu. Līdz ar to nav

pārkāpts princips, kas prasa vienlīdzīgu izturēšanos pret visiem pilsoņiem, ir garantēta tiesas aizsardzība un izmantotie ierobežojumi nav patvaļīgi. Tātad ierobežojumu mērķis ir leģitīms.

7. Nepamatots ir pieteikumu iesniedzēja apgalvojums, ka pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi personām, kuras darbojās apstrīdētajās normās minētajās sabiedriski politiskajās organizācijās, noteikti tikai pēc tam, kad jau veselu leģislatūras periodu bija nostrādājusi 5.Saeima un 1994.gadā ievēlētās pašvaldības.

Apstrīdētās normas tik tiešām ir pieņemtas 1995.gada 25.maijā (Saeimas vēlēšanu likumā) un 1996.gada 6.novembrī (Pašvaldību vēlēšanu likumā), taču arī agrāk līdzīga rakstura ierobežojumi bijuši noteikti vai izteikti ierosinājumi tādus noteikt.

1991.gada 22.augustā Augstākā padome pieņēma lēmumu „Par parlamentārās izmeklēšanas komisijas izveidošanu pretlikumīgā valsts apvērsuma mēģinājuma izmeklēšanai”. Šis komisijas slēdziens Augstākajā padomē apstiprināts 1992.gada 9.jūlijā. Ar šo pašu lēmumu, pamatojoties uz likuma „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu” 5.panta otrās daļas 5.punktu, Augstākā padome anulēja 15 deputātu mandātus. Minētā norma, kas bija pieņemta 1992.gada 30.jūnija likuma redakcijā, noteica, ka „Augstākā padome lemj par deputāta mandāta anulēšanu, ja deputāts darbojies pretēji Latvijas Republikas Satversmei un citiem likumiem, Augstākās padomes lēmumiem, kuri nodrošina Latvijas kā neatkarīgas demokrātiskas valsts pastāvēšanu, ja tas konstatēts ar Augstākās padomes komisijas slēdzienu un apstiprināts Augstākās padomes plenārsēdē”.

Izpētot likuma „Par 5.Saeimas vēlēšanām” pieņemšanas gaitu (sēžu stenogrammas, deputātu iesniegtie priekšlikumi), redzams, ka jau 1993.gada 11.martā Augstākās padomes deputāts Linards Muciņš iesniedzis priekšlikumu par pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežošanu uz 10 gadiem PSKP un LKP pilsētu, pilsētu rajonu, rajonu un tiem tiesībās pielīdzināto komiteju algotiem partijas

sekretāriem, PSKP un LKP biedriem, kuri darbojās Komunistiskajā partijā pēc 1991.gada 13.janvāra, PSRS prezidenta padomniekiem, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejas un tās reģionālo komiteju dalībniekiem, LPSR Darbaļaužu internacionālās frontes, LPSR Darba kolektīvu apvienotās padomes, LPSR Kara un darba veterānu organizācijas locekļiem. Tomēr, ievērojot faktu, ka Augstākās padomes deputātus bija ievēlējuši „ne tikai Latvijas Republikas pilsoņi, bet arī Latvijā dzīvojošie PSRS pilsoņi, ieskaitot lielu skaitu okupācijas armijas karavīru” (*E.Levits. 1990.gada 4.maija Deklarācija par neatkarības atjaunošanu.//V.Blūzma u. c. Latvijas valsts atjaunošana 1986 - 1993. Rīga, 1998, 217. lpp.*), kā arī vēršanos pret visiem PSKP CK un LKP CK locekļiem un locekļu kandidātiem, PSKP un LKP pilsētu, pilsētu rajonu, rajonu un tiem tiesībās pielīdzināto komiteju algotiem partijas sekretāriem, bet vairāki no tiem bija kļuvuši par Augstākās padomes deputātiem ar ievērojamiem nopelniem Latvijas neatkarības atjaunošanā, šis priekšlikums netika pieņemts.

Bez tam deputāti paredzēja citos likumos noteikt amatu ierobežojumus, kas attiektos arī uz Saeimas deputātiem. Likuma „Par 5.Saeimas vēlēšanām” 21.panta otrajā daļā bija noteikts, ka par Saeimas deputātu kandidātiem nevar pieteikt arī tās personas, kuru tiesības ieņemt noteiktus valsts amatus ir ierobežotas citos likumdošanas aktos. Taču šādi likumi līdz 5.Saeimas vēlēšanām netika pieņemti.

Iepriekšminētā likumprojekta apspriešanas gaitā izskanēja viedoklis, ka tas ir pagaidu likums, ka pēc tam 5.Saeima, vērtējot politisko situāciju, pieņems pastāvīgu vēlēšanu likumu un lems par nepieciešamajiem vēlēšanu tiesību ierobežojumiem.

Jebkura vēlēšanu sistēma izvērtējama, ievērojot valsts politisko attīstību. Kā liecina likumdošanas prakse pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas, vēlēšanu likumu pieņemšana vai grozīšana ir bijusi aktuāla tieši pirms vēlēšanām. Tādēļ arī saprotams, ka attiecīgie ierobežojumi Pašvaldību vēlēšanu likumā noteikti tikai 1996.gada novembrī. Arī turpmāk likumdevējs ir

vērtējis demokrātijas attīstības vēsturiskos un politiskos apstākļus Latvijā un pirms katrām vēlēšanām vēlēšanu likumi ir tikuši no jauna „atvērti”.

Lai noteiktu, vai piemērotais līdzeklis, tas ir, pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi, ir samērīgs ar mērķiem – aizsargāt, pirmkārt, demokrātisko valsts iekārtu, ko nodrošina arī vispāratzīto ētikas normu ievērošana, otrkārt, nacionālo drošību un Latvijas teritoriālo vienotību, jāizvērtē politiskā situācija valstī un ar to saistītie blakusapstākļi. Tā kā likumdevējs ir vairākkārt vērtējis demokrātijas attīstības vēsturiskos un politiskos apstākļus kopsakarā ar vēlēšanu tiesību jautājumiem, ņemot vērā spriedumā iepriekš minētos secinājumus, tiesa neuzskata, ka pašreiz būtu pamats apšaubīt piemērotā līdzekļa un mērķa samērīgumu.

Taču likumdevējam, periodiski izvērtējot attiecīgo politisko situāciju valstī un ierobežojumu nepieciešamību un pamatotību, būtu jālemj par ierobežojumu termiņa noteikšanu apstrīdētajās normās, jo šādi pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi var pastāvēt tikai noteiktu laiku.

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu,

Satversmes tiesa

nosprieda:

Atzīt Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 5. un 6.punktu un Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9.panta 5. un 6.punktu par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101.pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantam un šīs konvencijas 1.protokola 3.pantam, kā arī Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25.pantam.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī. Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Sprindums pasludināts Rīgā 2000.gada 30.augustā.

Satversmes tiesas sēdes priekšsēdētājs	Aivars Endziņš
Satversmes tiesas tiesnese	Ilma Čepāne
Satversmes tiesas tiesnesis	Romāns Apsītis
Satversmes tiesas tiesnesis	Juris Jelāgins
Satversmes tiesas tiesnesis	Andrejs Lepse
Satversmes tiesas tiesnese	Ilze Skultāne
Satversmes tiesas tiesnese	Anita Ušacka